

Jubileum 10 jaar Stichting de Sportwereld

Wilfred van Buuren

Debat onder leiding van Sportwereld-voorzitter Sjoerd van Tiel.

“Tien jaar stichting de Sportwereld, daar moeten we iets mee”, dacht het bestuur van de stichting. Maar wat? Een feest? De penningmeester schudde van nee. Wegens krapte van de kas, kon daar geen sprake van zijn. Een sporthistorisch congres dan, met sprekers uit binnen- en buitenland. Prima idee. Maar een paar maanden eerder had al het congres ‘Sporthistorie tussen feit en mythe’ plaatsgevonden. Zo snel weer een congres over sportgeschiedenis, dat zou teveel van het goede zijn. Besloten werd uiteindelijk om een bescheiden en serieuze bijeenkomst te houden.

Op zaterdag 24 september was het dan zover. In het Olympisch Stadion te Amsterdam, om precies te zijn in de knusse kantine van atletiekvereniging Phanos, hadden zich 35 belangstellenden verzameld om te luisteren naar drie recent aangestelde hoogleraren sport. Ruud Koning, Theo Stevens en Maarten van Bottenburg spraken een troonrede uit, elk voor hun eigen vakgebied.

Ruud Koning, bijzonder hoogleraar sporteconomie, besprak in zijn toespraak onderwerpen als: wat is sporteconomie, wat is de oorsprong van sporteconomie en het kernbegrip competitief evenwicht. Daarnaast ging hij in

op een aantal specifieke thema’s: zoals salarissen, marktwerking en prikkels. Sporteconomie is een tamelijk nieuwe academische discipline, maar Koning gaf aan dat het vak eigenlijk al weer bijna een halve eeuw oud is. In 1956 immers publiceerde de Amerikaan Rottenberg het boek *The Baseball Player’s Market*. Consternatie ontstond toen vanuit het publiek de opmerking kwam dat al die economische modellen wel leuk en aardig zijn, maar dat het uiteindelijk de maffia is die in de (Amerikaanse) sport aan de touwtjes trekt. Koning ging daar wijselijk niet al te diep op in.

De zaal kwam weer tot bedaren bij de troonrede van Theo Stevens. Hij wees er op dat met de instelling van een leerstoel sportgeschiedenis, een van de doelstellingen van stichting de Sportwereld was bereikt. Zijn troonrede kun u elders in dit blad nalezen.

Na een bescheiden lunch (koffie en broodjes zelf betalen, maar verder geen toegangsprijs, waar krijg je dat vandaag de dag nog?), was het woord aan Maarten van Bottenburg, ooit de eerste voorzitter van stichting de Sportwereld en nu hoogleraar sportontwikkeling te Utrecht. Hij zal zich in zijn onderzoek de komende tijd vooral bezighouden met de condities, mogelijkheden, gevolgen, problemen en grenzen van de commercialisering van de sport. Uit zijn enthousiaste betoog, waar het ene idee over het andere buitelde, bleek dat Van Bottenburg ook het verleden een plaats in zijn onderzoek wil geven. Commercialisering bestond in de sport al ver voor de introductie van de televisie. Kodak adverteerde bijvoorbeeld al bij de Olympische Spelen van 1896 en in de laat-Victoriaanse tijd waren er in Engeland al 200 professionele cricketers en 6800 profvoetballers. Analyses van de vroege ontwikkeling van de commercialisering van de sport zijn er echter nauwelijks. De grenzen van de commercialisering zijn een ander belangrijk thema. Uit een enquête blijkt dat 60% van de Nederlanders commercialisering als het grootste zorgpunt van de sport ziet. Het blijkbaar breed gedeelde ongenoegen over commercialisering van de sport wil Van Bottenburg kritisch gaan onderzoeken.

de Sportwereld

NUMMER 1 JUNI 1997

HET ENIGE ECHTE TENNIS

door Gees de Bontd

Sampras, Krajicek en al die andere kampioenen spelen niet het echte tennis. Ook de ruim 750.000 leden van de KNLTB niet. Zoals de naam al aangeeft, de leden van de Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond spelen lawn tennis. Het klinkt wat arrogant, maar volgens de vijftig leden van de kleinste sportbond van Nederland, de NRTB, is er slechts één echttennis en dat is real tennis. Bij gebrek aan een real tennisbaan in eigen land, maken zij jaarlijks de overstek naar het Verenigd Koninkrijk om aldaar hun kampioenschappen te houden: de Nederlandse Real Tennis Kampioenschappen.

De historische tennisteiten liggen als volgt: Het huidige tennis werd geïntroduceerd door een Engelsman, Major Walter Clopton Wingfield kreeg op 23 februari 1874 octrooi voor zijn uitvinding lawn tennis. Wingfield was namelijk enigszins uitgekeken op het oorspronkelijke tennisspel, door hem met enige eerbied The Ancient Game of Tennis genoemd. Het oude spel was veel te ingewikkeld en de door vier muren omgeven baan te kostbaar. Zo vond hij zijn lawn tennis was veel eenvoudiger. Wingfields tennisbaan kon bovendien

overal uitgezet worden, bij voorkeur op een fraai geschoren gazon. Twee wezenlijke elementen van het oorspronkelijke spel nam Wingfield over, de bal werd met behulp van een racket over het net gespeeld en de puntentelling 15-0, 30-0, enzovoorts bleef hetzelfde. Wingfields uitvinding zou The Ancient Game qua populariteit overvleugelen en werd in de volksmond al snel tennis.

Om verandering te voorkomen, werd al in 1874 aan het oorspronkelijke tennis de term real (zegevoegt. De beoefenaars van het oude tennissen konden de lawn tennissen er zo lijnjes op wijzen dat er slechts één echt tennisspel bestaat. Real tennis krijgt vaak de ereitel The Royal Game of Tennis toebedeeld, zeker in Groot-Brittannië. Vrijwel alle koningen uit de Huizen

redactioneel

Voor u ligt het eerste nummer van De Sportwereld, Nieuwsbrief van Stichting de Sportwereld. De Sportwereld geeft informatie over activiteiten van de Stichting. Daarnaast bevat de nieuwsbrief artikelen, reportages, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en de achtergronden van de sport. De nieuwsbrief zal vier maal per jaar verschijnen. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel, het bevorderen en uitvoeren van onderzoek naar de geschiedenis en achtergronden van de sport in de breedste zin des woords. Zij tracht te streef te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (boeken en nieuwsbrieven) en door het leggen van contacten tussen beoefenaars van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport. Wil u ook de volgende nummers van de nieuwsbrief ontvangen? Mailt u dan aan als menigewerker door bijgaande bon in te vullen.

INHOUD

* Het enige echte tennis 1 * Olympisch kampioen roeien Jan Wienese 4

* Boeken 5 * Nieuws 7

NIEUWSBRIEF

Vervolgens ging de zaal onder leiding van voorzitter Sjoerd van Tiel in debat met het trio hoogleraren over de dwarsverbanden van 'geld', 'verleden' en 'beleid' in de sport. Duidelijk werd dat er nu weliswaar een handvol hoogleraren 'sport' aan verschillende Nederlandse universiteiten is benoemd, maar dat de situatie nog lang niet ideaal is. Koning, Stevens en Van Bottenburg hebben alle drie slechts een deeltijdaanstelling van een dag in de week. Hun promovendi zijn geen betaalde oio's, aio's, maar allemaal buitenpromovendi, dat wil zeggen mensen die in hun vrije tijd een proefschrift schrijven. Maar het begin is er.

Ten slotte volgde nog een rondleiding door het Olympic Experience, de nieuwe permanente tentoonstelling over de geschiedenis van de Nederlandse sport en Olympische Spelen. Daar was op dat moment nog niets te zien, want de Experience was nog niet af. Maar rondleider Hans Lubberding wist met een mooi verhaal de aanwezigen toch te enthousiasmeren. Inmiddels is de Olympic Experience ingericht. Ga zelf eens kijken. En dat congres over sportgeschiedenis houdt u nog tegoed.

Ruud Koning over sport en economie

“We staan hier met de spade aan de schouder”

‘Troonrede’ prof. dr. Theo Stevens

Theo Stevens tijdens de ‘troonrede’ sportgeschiedenis

Op 24 september organiseerde Stichting de Sportwereld naar aanleiding van haar 10-jarig bestaan een jubileumbijeenkomst in het Olympisch Stadion in Amsterdam. Drie onlangs benoemde hoogleraren sport spraken op deze dag over hun vakgebied. De ‘troonrede’ van de hoogleraar sportgeschiedenis, Theo Stevens, is hier in verkorte vorm afgedrukt.

Het tienjarig bestaan van Stichting de Sportwereld lokte bij het bestuur de vraag uit op welke manier aan dit jubileum vorm gegeven zou kunnen worden. Daarbij komt dat in het afgelopen jaar maar liefst vier buitengewone leerstoelen op het gebied van de sport en de lichamelijke oefening zijn ingesteld, waarbij als vierde hoogleraar onlangs, in Utrecht, Annelies Knoppers is benoemd. Reden genoeg om aan de drie hoogleraren te vragen zichzelf en hun wetenschappelijke ambities aan u, als belangstellende in de sportwereld, te presenteren. Het zou intussen mooi zijn als het bestuur professor Knoppers voor een latere bijeenkomst zou weten te strikken*.

Tien jaar sportgeschiedenis

Het kan haast niet anders dan dat ik als historicus met een korte terugblik wil beginnen. Die blik leert dat de vlag er zo’n jaar of vijf geleden, lang niet zo goed bij-

stond als tegenwoordig. Sprak Maarten van Bottenburg, tijdens de studiedag van 13 december 1998 in het voormalige sportmuseum Olympion in Lelystad niet de tot enige droefenis stemmende woorden, dat de sport in de Nederlandse geschiedschrijving nog altijd een ondergeschoven kindje was? Maarten illustreerde zijn uitspraak door er op te wijzen dat er nauwelijks in sportgeschiedenis gespecialiseerde historici bestonden; dat in overzichtswerken over de Nederlandse geschiedenis de sport niet aan bod kwam; dat er in Nederland geen leerstoel sportgeschiedenis bestond; dat er in ons land geen sporthistorisch tijdschrift was; dat men in Nederland wel erg onzorgvuldig met het sporthistorisch erfgoed omsprong en dat, met uitzondering van de Nijmeegse historica Marjet Derks, Nederlanders op buitenlandse congressen schitterden door afwezigheid?

Maar gelukkig zag Van Bottenburg ook lichtpuntjes: aan de Universiteit van Amsterdam werd, sinds 1996, een college sportgeschiedenis gegeven. Ook liet hij niet onvermeld dat, in 1995, een stichting in het leven was geroepen die zich ten doel stelde de belangstelling voor de sportgeschiedenis te stimuleren en geschiedwetenschappelijke publicaties te verzorgen. De grote publieke belangstelling voor het symposium in Lelystad in 1998 was voor hem een teken dat het met de sportgeschiedenis in ons land de goede kant uit ging.

Achteraf beschouwd kunnen we zeggen dat de initiatiefnemers van Stichting de Sportwereld op het goede moment hun slag hebben geslagen. Geruggesteund door de expertise van het Historisch Platform en met financiële hulp van de Directie Sport van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport kon een boekje verschijnen waarin de symposiumbijdragen gebundeld waren. Andere activiteiten van de Stichting waren bijvoorbeeld de uitgave van het tijdschrift *de Sportwereld* en het organiseren van bijeenkomsten over interessante thema’s uit de sportgeschiedenis.

En toen kwam eind vorig jaar het bericht dat de besturen van de nationale sportkoepel NOC*NSF en de Amsterdamse Vrije Universiteit, besloten hadden om met ingang van 1 januari 2005 een bijzondere leerstoel sportgeschiedenis in te stellen, waarmee een van de wensen

van de Stichting was vervuld. De benoeming gold in twee faculteiten, die der Letteren en die van de Bewegingswetenschappen.

Door zaalproblemen, de VU viert dit jaar haar 125 jarig-jubileum, kon ik pas op 7 juli mijn oratie houden.** Terwijl door het vastgelegde onderwijsrooster bovendien niet eerder met het onderwijs op sporthistorisch gebied begonnen kon worden dan in september. Gelukkig hoefde ik al die tijd geen duimen te draaien, want andere werkzaamheden vroegen ruime aandacht.

Een Troonrede is de toespraak die ter gelegenheid van de opening van de Staten-Generaal door het staatshoofd wordt uitgesproken en waarin de regering aangeeft welk beleid er in het nieuwe parlementaire jaar gevoerd zal worden. De bevolking hoort de rede aan of neemt er via de media kennis van. Op langere termijn bezien bieden de uitgesproken goede voornemens de mogelijkheid om vast te stellen wat er allemaal van terechtgekomen is.

Drie weken geleden kon ik dan met mijn onderwijsprogramma beginnen. Een programma dat er als volgt uit ziet. De VU werkt met het semestersysteem, dat weer in twee cycli van ieder acht colleges opgedeeld kan worden. Het eerste deel van het eerste semester is bedoeld voor tweedejaars studenten en daarin geef ik een overzicht van enige belangwekkende ontwikkelingen die zich gedurende de laatste 125 jaar hebben voorgedaan. Het college is aangemerkt als een hoorcollege, maar dat leek me nogal saai. Daarom koos ik voor een andere aanpak, want ik vind een directe interactie met de studenten wel zo boeiend.

Belangstelling genoeg

Over belangstelling heb ik niet te klagen, want het eerste college meldde zich 32 studenten. Een meerderheid ervan bestaat uit bewegingswetenschappers, vervolgens komen geschiedenis-studenten. Verder is er een bonte mengelmoes van studenten Nederlands, sociologie, cultuurwetenschappen, communicatiewetenschappen enz. Het zijn ook lang niet allemaal tweedejaars. Daar moet je wel rekening mee houden. Voor sommigen is geschiedenis een onontgonnen gebied. Ik adviseer in dat geval het boek *Lage landen hoge sprongen. Nederland in de*

twintigste eeuw van Jos van der Lans en Herman Vuijsje. Een aardige entree op geschiedenisgebied en heel vlot geschreven. Om de schrijfvaardigheid te verbeteren, niet onbelangrijk voor sporthistorici, raad ik het Stijlboek van de Volkskrant aan.

Tijdens het eerste college informeerde ik naar de motivatie om voor sportgeschiedenis te kiezen. Vervolgens vraag ik steeds weer om na te denken over de betekenis van sport en hoe er vroeger over gedacht werd. Verder is een vast onderdeel om opvallende berichtgeving uit de krant te halen en speciale voorvallen in de sport te noteren, waarover dan gediscussieerd kan worden. Het uitgangspunt is steeds dat sport alleen begrepen kan worden vanuit een brede maatschappelijk context. In het programma is ook een bezoek opgenomen aan het Olympisch Stadion en de daarin opgenomen Olympic Experience.

Het eerste college bestaat uit acht bijkomsten van twee maal 45 minuten. Na de twee inleidende colleges wordt per keer een boek uit de te bestuderen lijst voor het tentamen doorgenomen en wordt op vragen die onder de studenten leven ingegaan. Het was niet eenvoudig om van elk boek voldoende exemplaren te bemachtigen, maar het is gelukt. De lijst bevat de volgende titels: Van Buuren en Stevens (red.), *Sportgeschiedenis in Nederland.* (Amsterdam, 1998); Van Buuren en Mol (red.), *In het spoor van de sport. Hoofdlijnen uit de Nederlandse sportgeschiedenis.* (Haarlem, 2000); Steendijk-Kuypers, Vrouwen-Beweging. *Medische en culturele aspecten van vrouwen in de sport. Gezien in het kader van de sporthistorie (1880-1920).* (Rotterdam, 1999) en tenslotte, Breuker en Joustra (red.), *Sporthistorie. Tussen feit en mythe* (z.p., 2004).

Dit onderdeel wordt afgesloten door een tentamen over collegestof en de literatuur. Op 31 oktober begint vervolgens een nieuwe reeks colleges, die doorloopt tot 16 december. Het is een werkcollege dat voorbouwt op het vorige en samen daarmee een 'minor' vormt van tien studiepunten. Studenten kunnen ook volstaan met het volgen van alleen het eerste onderdeel.

College Olympische Spelen

In het daarop volgende werkcollege, dat twee keer twee

uur per week omvat, komt de geschiedenis van de Olympische Spelen in het algemeen aan bod, gevolgd door onderzoek naar de Spelen van Amsterdam (1928) en Londen (1948). Een niet te missen bron van informatie voor 1928 is het *Officieel Gedenkboek van de IXde Olympiade*, uitgegeven door het Nederlands Olympisch Comité (Amsterdam, 1930). Voor 1948 staat *The Official Report of the Organising Committee for the XIV Olympiad London 1948* voor het onderzoek ter beschikking. Daarnaast is er het *Report of the United States Olympic Committee 1948 Games XIV Olympiad. London. England* en het *Official Report of the London Olympic Games 1948*, uitgegeven door British Olympic Association.

We hebben van Paul Arnoldussen een boek over de Spelen van 1928, van Klaas Peereboom is er zijn *Olympisch logboek. Londen, 1948*. Over Amsterdam 1928 bestaat verder een video, fotomateriaal en niet te vergeten de talrijke memorabilia rond de Amsterdamse Spelen.

Voortbouwend op mijn ervaringen op het gebied van historische interviews zullen de studenten ieder twee interviews moeten afnemen van oud-deelnemers aan de Spelen van 1948. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een gestandaardiseerde vragenlijst. Over zowel 1928 als 1948 zal ook krantenonderzoek gedaan worden. Toegespast op beide Spelen zullen dat vragen zijn als: wie waren de Nederlanders, wat weten we over de vrouwelijke deelnemers, wat waren hun successen en dieptepunten, in welke 'sfeer' vonden de Spelen plaats en welke vernieuwingen zijn er, vooral in Amsterdam en Londen, doorgevoerd? Het is duidelijk dat de reikwijdte van dit onderzoek afhangt van het aantal deelnemende studenten.

Onderzoek buurtgebonden voetbalclubs

Ook voor het tweede semester ben ik gevraagd een programma te maken. In dit geval bedoeld voor derdejaars studenten. Dit college biedt de mogelijkheid op een ander niveau maatschappelijk gerelateerde sportgeschiedenis te bedrijven. Een probleem is wel dat de huidige derdejaars waarschijnlijk weinig of niets van sportgeschiedenis afweten. Daarmee rekening houdend ben ik van plan onderzoek te laten doen naar opkomst en ondergang van een aantal buurtgebonden, oudere voetbalclubs in Amsterdam.

Uitgangspunt is dat Amsterdam in de jaren vijftig een fors aantal verenigingen telde die in de hoogste afdeling uitkwamen en alle verbonden waren met de wijk waarin zij gelegen waren: Ajax - Betondorp en Watergraafsmeer, AFC - Amsterdam-Zuid, Zeeburgia - Amsterdam-Oost, De Volewijckers en DWV - Amsterdam-Noord, DWS - Amsterdam-West, Blauw-Wit - Amsterdam-Zuid.

Symbolisch wordt in mijn ogen de gebondenheid aan een bepaalde buurt uitgedrukt door het veelvoorkomende getekende doel op een blinde muur aan een pleintje of plantsoen met in witgekalkte letters 'AJAX' of een andere clubnaam.

Ik ben geïnteresseerd in een aantal vragen met betrekking tot de relatie tussen stadswijken en daarin gelegen voetbalclubs en de veranderingen die in die relatie zijn opgetreden.

- Hoe komt het dat Amsterdam, dat tot in de jaren vijftig vijf tot zes topclubs telde, tegenwoordig alleen nog Ajax als topclub kent?
- Hoe valt het te verklaren dat de overige clubs nu op een lager niveau terechtgekomen zijn?
- Heeft dat lagere niveau mogelijk geleid tot een andere relatie van de aanhang tot de vereniging, in de vorm van vermindering van loyaliteit, van vermindering of zelfs verdwijnen van de clubliefde?
- Als dat laatste het geval is: welke factoren zijn daarvoor aan te wijzen?

Ik zou willen weten wat de renovatie van soms hele volksbuurten, als gevolg waarvan de bewoners tijdelijk naar andere gemeenten werden overgebracht, betekende voor de clubliefde. Een verhuizing die meestal een permanent karakter kreeg. Is dat van invloed geweest op het verlies van de traditionele aanhang? Kan ook vastgesteld worden dat de nieuwe bewoners van de gerenoveerde huizen, die vaak een allochtone achtergrond hadden, weinig of geen belangstelling voor de voetbalsport binnen de oude verenigingen hadden?

Een andere vraag slaat op de invloed van de invoering van het betaalde voetbal medio jaren vijftig. Een verandering die in de tijd samenviel met de verslechterende positie van de 'oude' clubs. Wat betekende de invoering van het professionalisme voor de behaalde wedstrijdpre-

sultaten van de volksclubs en hun positie in voetbal-land?

Gelukkig heb ik nog ik nog een paar maanden om me in het onderwerp in te lezen en betrokken deskundigen te raadplegen en ander voorwerk te doen. Aan de studenten zal worden gevraagd contacten te leggen met de besturen van de nog bestaande clubs, onderzoek te doen naar de staat der clubarchieven, het verzamelen van gedenkboeken en bovenal in gesprek te komen, via interviews, met mensen die zo'n halve eeuw geleden tot de aanhang der clubs behoorden. De 'beleving' der clubliefde neemt in mijn opzet een centrale plaats in.

Ik hoop duidelijk te hebben gemaakt waar het onderwijs in de sportgeschiedenis aan de VU gedurende dit academische jaar op gericht zal zijn. Om in de geest van de staatsman Thorbecke te spreken: 'We staan hier met de spade aan de schouder' en zijn klaar om de bodem van de Nederlandse sportgeschiedenis te bewerken.

Eigen onderzoek

Wat mijn eigen onderzoek betreft: in de komende jaren wil ik me richten op een breed opgezet artikel voor een buitenlandse uitgever van een boek over de Spelen van 1928 in Amsterdam. Het is de bedoeling dat duidelijk gemaakt wordt wat de sport in ons land in de periode voor dat olympische jaar voorstelde. Verder wil ik onderzoek doen naar het ontstaan van de Amsterdamse marathontoren en zijn olympische vlam. Verantwoordelijk ervoor was de architect van het Stadion Jan Wils en ik wil weten welke opvattingen hij over de symboliek van de Vlam koesterde. Mogelijk dat zijn lidmaatschap van de Orde van Vrijmetselaren, die aan het Licht bijzondere waarde toekent, daarop een antwoord kan geven. Ten slotte wil ik een biografie schrijven over Jaap Eden, een oud plan dat nu toch eens uitgevoerd moet worden.

Ik wil eindigen met een blijk van erkenning van ons streven om de sportgeschiedenis op te stuwen in de vaart der volken. Kort geleden ontving ik een uitnodiging van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid om deel te nemen aan een symposium over de nieuwe sportnota van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport Tijd voor sport - Bewegen. Meedoen.

Presteren. De vraag die aan de orde komt, is: Wat betekent de wetenschap in brede zin voor het sportbeleid? Ik keer terug naar de wat sombere toonzetting van de inleiding tot het seminar van 1998 en stel vast dat de uitnodiging aan een sporthistoricus in 2005 betekent dat we met ons streven op de goede weg zijn.

* Redactie: Mevrouw Knoppers was uitgenodigd, maar kon er op 24 september helaas niet bij zijn.

** Redactie: inmiddels in druk verschenen als Theo Stevens, In de greep van de sport (Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005).